

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњег у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „Школског листа“ у Сомбор.

Бр. 5. У Сомбору 15. марта 1883. Год. XV.

Шта ваља приправнички и богословски завод да чини, да би будући учитељи и свештеници вођарство у народу са успехом подизати могли.

Српски народ у свима својим покрајинама живи већином по мањим и простијим селима, изузимајући неколико омањих и средњих вароши. Па ни сам Београд као краљева престоница још није до таква „великоварошка“ обима и значаја дошао, а да реч, уплив и делокруг његова свештенства и учитељства не би значаја и успеха имати могао поред свег јаче развијена рада државних власти, архијерејска савета, српског ученог друштва, певачких дружина, велике школе, књижевника, штампе, позоришта итд., што се у Београду налази. — А шта тек да се каже за свештенички и учитељски рад у осталим васколиким местима нашим с ове и с оне стране Саве, где су њих двоје грдном већином (бар у Аустро-Угарску) *једина* интелигенција? Положај њихов у општинама пружа им толико обилате прилике, да одраслом народу и младежи поуком, примером и сопственим животом у свачему као честите вође бити могу. Благо општини оној, где ове природне вође и учитељи позив свој чистом савешћу и животом пуним племенитог рада извршују!

Нико неће опорицати, да свештенство и учитељство и при *подизању* и неговању *вођарства* у народу одсудна и битна уплива нема. — У свима земљама земаљске владе се обраћају на учитеље, а већином и на свештенике за припомоћ при извађању државних наредба односећих се на практично вођарство. Тако се нпр. учитељима и учитељским кандидатима приређују особени курсови о већим и мањим школским одморима, на којима од стручних особа предавања о теоретичном и практичном вођарству добивају. Или се шаљу путнички учитељи, који од места до места или од среза до среза учитељима поуке дају.

Учитељи, који распостирањем воћарства у околини својој или на књижејном пољу гласа стекоше, добивају често државне (новчане) награде, повишење плате, почасна одличја, а не ретко и од самога владаоца признање и одликовање. У данашње доба има већ и сваки учитељско-приправнички завод и свој засебни врт за практичну обуку а и катедру засебну за вртарство и воћарство. Тако је у Данској, Виртембершкој, Саксонској, Шведској, Пруској, Нидерландској, Белгији, Швајцарској и Француској. За савезне државе североамеричке веле, да и у овоме далеко превазилазе европске државе.

Како је наш српски народ у свему од споменутих западних народа и држава далеко и далеко натраг заостао и тек се у новије доба примећују неки и неки покрети само на напредак, то се разуме, да је и питање о свестраном подизању воћарства у нас тек у повоју! Да не спомињем опширно овде оне кораке угарског министарства просвете и земљорадње и краљ. хрватске земаљске владе, па ни вредно заузимање г. др. Ђ. Натошевића у В. Н. Школском савету у Карловци, којима смер беше једино у томе, да учитељством ову веома корисну привредну грану нашу у народу на живљи рад покрену. — То су све дела и кораци похвале достојни. Али тај њихов смер ни издалека неће моћи она успеха имати, што би требало, а поглавито с тога, што добре *основе* за овај рад у самом садањем учитељству нема.

Да учитељска и богословска школа пусти у народ спремне снаге и у овоме, дозволићете ми цењени Господине уредниче, да у неколико тачака покажем, шта би све ваљало од темеља до свршетка учинити у Сомбору, Горњем Карловцу, Београду и Нишу на учитељској школи и у Карловци, Београду, Задру и Цетињу на богословијама.

I. Пре свега се ваља побринути, да обука у вртарству и воћарству дође у руке човеку стручњаку. Најбоље би било, кад би се ово поверило оном редовном професору, који све природне науке предаје, особито ботанику, а у вртарству и воћарству би још посебно практична искуства имао. Ако пак дотични професор у овоме искуства неби имао, то би се могао наћи у месту између учитеља основних школа један, који би се вољом и љубављу за ово заузео толико, да би (које претходном самосталном штудијом, а поглавито присуствовањем на предавању специјална воћарска курса) предмете ове и практичне вештине

са успехом на заводу предавати могао. Ако се ни овакви учитељ неби паћи могао, онда би се морало прибећи последњем избору, т. ј. имао би се узети за то општински или приватни вртар. Но са овима има толико неприлика и незгода, да би више пута поука без успеха остала. Тако нпр ови људи често незнају ни језика српска. Често немају ни сами оне најнужније теоретичке основе и знања природних наука, те би јадни учитељ и предавач такав био, који од самих својих ученика у просвети у опште далеко заостаје, што се са педагошког гледишта никако ни допустити неби смело; оваки самоуки учитељ ће истина моћи показати неке партије ове вештине (нпр. каламлење), које је и он некад тако научио. Али, како и овде све по природним законима бива и овде свака појава свој узрок има, свако „за што?“ и своје „зато“ има, — то је сасвим природно, да се онаком самоуку — учитељу предавање ових предмета никако поверити не може. Дакле или дотични професор општих природних наука, или други који учитељ из места имао би се најпре сам извештити, те предавање ово преузети. Једино школски човек, прави учитељ има пуно права на ово место. — Како учитељ тај осим свога матерњег језика (на којему још воћарских дела нема) зацело бар још једним културним језиком влада, то ће умети и знати из њихових богатих списа те врсте лако себи одабрати оно, што је и за наше одношаје најприкладније.*)

II. После ваљана учитеља је на реду ваљана и одабрана збирка нужнога *учила* и *алата*. Код воћарства су нужни ови алати и справе: ашови, мотике шире и уже, сикира, ножеви за сечење, кресање и каламлење, гвожђе и клип при каламлењу, маказе велике и мање, тестерице, стругачи и четке за дебло и грање, прскалице, лествице, кукe за воћке, кукe и кесице за брање воћа, лика за везивање и омотавање, восак за мазање при каламлењу и кресању итд. итд. Све ове ствари морају баш *in patria* у заводу бити и то најновијег усавршења. Осим ових справа ваља завод да набави себи и разне слике *учила* и моделе разнога воћа, начина каламлења и неких већих справа, што се употребљују при цеђењу и сушењу воћа. Величанствена

*) У свези са овим сматра писац за своју пријатну дужност срп. учитељству јавити, да је мимо свог првог кратког дела „*О подизању воћарства*“, које је Срп. Матица пре 4 године наградила (а књижара Браће М. Поповића у Н. Саду га још ни досада издала није) написао опширну књигу за народ и школу: „*Наука о целокупном воћарству*“, која ће скорим у штампу ући, чим се све техничке спреме обаве. — Биће цела нужна наука и практична обука јасно изведена, а са око 70 слика протумачена. —

збирка вештачки направљена разноврсна воћа од *† Арнолдија* у Готи са преко 260 комади, једно од друго савршеније и лепше, треба да је круна целој збирци у заводу. Највише се и у Немачкој овој савршеној колекцији има захвалити, да се је наука о распознавању разних врста и суврстица (помологија) тако у учитељству, свештенству а и многим другим staleжима распрострла, да њихово племенитије воће свако добро знаде, једну врсту од друге потпунце распознаје, и помоћу ове збирке и саме нове поникле врсте у њихов систем одређује. Какве големе услуге ова лепо системизована збирка у српском воћарству учинити може, показаћу поближе у својој споменутој књизи; а и о првој српској општој воћарској скупштини и изложби имаће збирка ова (при постављању васколиких наших врста и суврста воћа у научни систем) одлучна уплива. Осим овога ваља у библиотеци да се налазе и нека значајнија и монументалнија воћарска дела, особито колорирана издања немачка (Lauche, Deutsche Pomologie; Dr. E. Lucas, Illustriertes Handbuch) и француска (Dessaisne, Jardin fruitier; A Leroy, Dictionnaire de Pomologie), која ће вазда и учитељу и ученицима добро доћи и у племенитом их раду напред подстицати.

(Свршиће се)

ИЗ ИСТОРИЈЕ ПЕДАГОГИЈЕ.

(За награду.)

1. Народна школа у Инглеској.

Све до друге половине 18. столећа не чује се о народној школи у Инглеској ништа, тако бијаше занемарена. Зачетник инглеске народне школе бијаше *Роберт Рекс* (Raikes 1735—1811.) Неђељом сабирао би он децу у глудестерској цркви и ту би их помоћу добровољних учитеља и учитељица учио веру. У брзо распростру се неђељне школе по целој Инглеској а већ 1785. утемељи се Рексовим настојањем „друштво за потпомагање и ширење неђељних школа у земљама Велике Британије.“ Школама овим мањкали су ради бујна раширивања учитељи. Али баш у згодан час појаве се два мужа, *Андрија Бел* и *Јосип Ленкестер*, те помогоше тој оскудици својом узајмичном методом настављања.

Ту методу упознао је Бел у Индији, где је у Егмору код Мадраса управљао војничким сиротиштем. Вратив се 1797. у домовину унесе тај начин настављања у народне школе.

У исто доба оснује квекер Ленкестер школу за сироте у Лондону, у којој настављао по тој методи не знајућ за Бела ништа. Ленкестер се својом школом толико прослави, да су се широм целе Инглеске дизале школе по угледу његове. Ну инглеском свештенству не бијаше по вољи,

што квекер васпитава њихову младеж, зато стаде својски подуширати једноверника Бела. По несрећи истроши Ленкестер сав свој иметак, градећ неки велик завод а уз то изгуби поверење својих пријатеља и заклањача. С тога оде 1826. у Америку, где умре у највећој беди 1838.

Метода Белова и Ленкестрова скоро су једнаке. Разлика је међу њима у врло незнатним стварима. Битност њихове методе састоји се у том, што научнији ђаци поучавају млађе у оном, што знаду. Према духовној једнакости разделе се млађи ђаци на рпе, које старији ђак (монитор) наставља. Учитељ пази како монитори раде а ушлеће се само онде, где види да не иде у реду. Да ту не може бити правога напретка разуме се по себи, ал ипак метода ова уштеђује много новца, јер један учитељ може на тај начин да забавља 200—600 ђака.

Народна школа, коју су засновали Бел и Ленкестер, тако се брзо ширила, да је већ 1833. долазио један ученик на само једанајст душа. То бијаше велик напредак и све се то урадило без икакве мешавине од стране државне управе. У Инглеској уздржава школе већином црква и разна друштва. Епископска црква имаде парохijske, народне и парохijske милосрдне школе. 1851. имађаше она 8571 школу, којима управља „Школско народно друштво.“ И друге цркве имаду своје школе.

Ну и држава подиже или пак потпомаже црквене школе. Тако је 1832. одредио парламенат 30 000 дуката у помоћ јавној настави. 1839. установила је држава школску област, да у договору са црквама и друштвима управља народним школством. Инглезима није никако мило, што се држава меша у народну наставу, зато им ова новина не би по вољи. А када је влада 1849. предложила парламенту основу школског закона, дигну се на њу са свих страна те ју оборе. Али влада није хтела мировати. 1870. изда свој школски закон „Elementary education act,“ којим се одређује, да држава надзире школе по својим надзорницима, да у сваком окружју мора бити довољан број народних школа.

Полазак школе није законом обвезан ну сваки се школски котар стара, да деца марљиво полазе школу. Сваки школски котар имаде своје стражаре, који иду около и терају децу у школу. Ако родитељи не шаљу деце, тада се опомену, казне и напoкон се отпрати дете на трошак родитеља у поправилиште.

Све до 1840. не бијаше у Инглеској посебног учитељског сталиша. За учитеље су узимани људи, какви би се нашли — често и такови, који несу ниђе пристајали. Тек поменуте године оснују Шутелворт и Туфнел прво учитељиште у Батерсеји близо Лондона, а већ 1865. бијаше их 45. И учитељске су школе самосвојне; ну ако се покоравају владинима законима изданима за наображавање учитеља, добивају од државе трећину својих издатака.

Инглески учитељ почиње своју каријеру практиком. Пре него ступи у учитељиште, службује пет година под управом правога учитеља. Учитељиште полази две године а испит полагаје пред државним поверенством.

М. С. К.

ОКОЛИНА МОСТАРСКА.

На исток од Мостара диже се брдо *Столац*, којег је подножје планина *Вележ*, висока 3500 стопа над морем; ова је планина дуга од Порима до Бишине око 5 часова хода. Највиши је врх *Плочно*. Између Стоца и Вележа има доста горе а и наше за стоку; у предграђу *Подвележу* има до 150 кућа мухамеданских, које се занимају искључиво сточарством и набављају дрва Мостарцима.

На север од Мостара отвара се пространо *Бијело поље*, које је са свију страна опкољено високим планинама. На југ од овог поља налази се ждрело, између села Залика и брда Орлаца, кроз које продира река Неретва. — Од севера издиже се висока планина *Порим*. — Од запада и југо-запада опкољава ово поље продужење брда Орлаца. Бијело поље дуго је 8 километара а широко 5 кмт. Ипод брда Вележа и Порима крај поља има неколико села, у којима станују већином православни а има и римокатолика и мухамеданаца.

Прво село од Мостара јесте *Залик*, 2¹/₂ километра далеко, у коме има 10 кућа За Заликом и Сутином налази се село *Врачићи*, у коме има 18 кућа римокатолика, мухамеданаца и православних. На по сата даље протиче вода *Ливач*, која тече између Стоца и Вележа; извор му је код села истога имена, у коме има 9 кућа православних и мухамеданаца. Даље на север су *Погоци*, далеко од Мостара око 11 километ., где има око 40 кућа разбацаних на великом простору. Крај пута а близу реке Неретве налази се православна црква и хан (чарда, крчма.) На исток од *Погока* под планином Вележем јесте село *Куги*, где има 12 кућа православних и мухамеданаца. На север од Кута налази се село *Подгоран*, где има око 35 кућа. Под планином Поримом налази се неколико ханова. Још даље на север од Порима јесте село *Лишани*, где има 7 кућа. Западно од Лишана не далеко од реке Неретве јесте село *Желуга*. — Изнад Подгорна на планини је село *Зимље*, где има 26 кућа само православних. Још је на планини и село *Равни*, у коме има 22 куће а мало даље на север налази се село *Јасеница*, где има до 20 кућа.

С десне обале реке Неретве у врх церничког поља а под брдом Орлацем је село *Вовићи*, мало даље на север крај реке Неретве је село *Раишани*, а још даље *Војна*. Изнад ових села даље на север је *Ришка гора*. У крај мостарског поља друга су села, са северо-западне стране јесу *Орлац*, *Цим* и *Лиће*, где има до 25 кућа римокатоличких и 15 мухамеданских; овде је врело Радобоље — Више капеле у Вукодолу на брду јесте село *Разломиште*, где има само 4 мухамеданске куће. —

С јужне стране од Мостара пружа се такође пространо поље *Бишке*, које је са свију страна опкољено брдима. Од истока издиже се продужење брда Стоца а над њим Вележ; од југа Квана и Губавица, Падина од дубрава Градина изнад Буне. Од западне стране поља диже се — продужење брда Хајма-Варда, даље пак брдо Њемачко. Преко свег овог поља протеже се река Неретва; у крај поља има неколико села и то: *Јасеница*, где има 39 кућа римокатоличких и мухамеданских; ту извире река Јасеница, која тече преко целог поља; овде су многе воћке а особито

Смоковце, има и лепих њива. Више Јасенице је брдо *Варда*, преко кога иде пут у Љубушки. *Бачевићи*, село у коме има 20 кућа православних; ту су добри виногради а и лепе њиве, роди добар кукуруз. К југу од Бачевића је брдо *Церница* с једне стране а с друге *Градина* и примичу се једно другом, те чине ждрело, кроз које продире р. Неретва; на томе месту пре много времена корито Неретве није било као сад дубоко, него је ждрело било затворено; за то је у то време р. Неретва притисла и горње и доње мостарско поље, чему је доказ пржина и обулци у томе пољу.

У крај Бишћа под брдима Градином и Губавицом а с леве стране Неретве је место *Буца*, 2 сата далеко од Мостара, где има у околини 36 кућа, ту се састаје с Неретвом речица *Буница*, преко које води тврди каменити мост, веома старински саграђен. У Буни је пребивао владалац херцеговачки Ризванбеговић.

Ризванбеговићи су од старина српскога рода, и живели су у Стоцу. Кад је г. 1483. покорена Херцеговина, ова је породица прешла у мухамеданску веру и тако сачувала своја добра. Кад су г. 1831. бегови босански устали против султана, који хтеде да приграби сву власт, тада је Али ага А. Ризванбеговић устао против вође босанског Хусејин капетана Градашћевића, а за султана. И тако се проли страшна крв једног и истог народа. Султанова војска с Херцеговцима умири побуњене Бошњаке. За ову помоћ постане Ризванбеговић везиром над целом Херцеговином. Добив везирство Али паша окрене леђа султану и не хтеде слушати заповести из Стамбола управљајући Херцеговином по својој вољи као какав кнез. Тако је он владао све до г. 1851, кад је Омер паша дошао са султановом војском у Босну и покорив бегове босанске увео у земљи стамболску управу. Тада је Омер паша одвео Али пашу с породицом у босанску крајину, где су овога по налогу Омер наше убили. По што је за тим Скендербег са низамом (редов. војском) потукао Мостарце најпре на Врпчу више Коњица а за тим на Борцима и на Влаху и одатле их гонио до Подрима, уђе са низамом у Мостар 29. јан. 1851. год. Од тада почиње у Херцеговини и Босни нова цариградска управа; и виши и нижи чиновници беху већином османлије (прави Турци) из Цариграда и Анадолије. По новом реду морали су само Срби мухамедачке вере давати аскер (војник) и друге дације.

Сахат и по од Буње а у крај р. Неретве лежи српски православни манастир *Житошлиц*. Ово је задужбина властелина *Милосава Храбрена*, који не хтеде прећи у мухамеданску веру, а не могав остати у Херцеговини сазида са султановим ферманом речени манастир, за који свеа и своја непокретна добра; при крају 16. века пресели се у Русију, где се породица Храбрена прозове Милорадовићи.¹

На југо-исток под високим брдом Хумом лежи касаблица (варошица) *Благај*, старинско место, чувено сада са многих и добрих осала (магараца.) Овде је становао владалац херцеговачки, херцег Шћепан. — До Немање I. делила се ова земља на више области, као: Неретва или Паганска, Хум и Требање, и свака је област имала свог кнеза. Кад је Немања I. уједињено посебне области српске под своју власт, тада је и ова земља потпала под велику српску државу и беше притиснута уз Босну. После

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

смрти цара Душана а особито после битке косовске одупру се становници ове земље заједно с Бошњацима, које је предводио Влатко Хранић, те ова земља опет отпадне од велике српске државе и би притиснута уз Босну. После косовске битке управљали су овом земљом кнежеви од породице Хранића и то зависно од Босне. Честољубиви и лукави Шћепан Косарић покори под своју власт сав предео од Далмације до Коњица, од Ливна до близу Новог Пазара. 1440. г. немачки цар Фридрих даде Шћепану Косарићу назив херцега (војводе), са чега се и ова земља назове Херцеговина. Кад су Срби после Јерине хтели да прогласе за владоца босанског краља Томашевића, султан Мехмед пошто је покорио Србију 1459. г. упадне с војском у Босну и покори је 1463. г. Херцег Шћепан не хтеде тада доћи у помоћ Босанцима. После пропасти босанске краљевине није ни херцег Шћепан дуго владао као независан владалац, јер је он најпре надбио силу турску, а доцније буде приморан да Турцима плаћа данак. Шћепан умре 1468. г. Синови његови као наследници нису живели у љубави и слози, за то и не моглоше надбити силу турску, те морадоше потпасти под турску власт 1483. г. Тада српска властела промени веру православну с мухамеданском а с овом прими и име *турско*, но потпуно сачува српски језик. Од то доба почињу патње српскога народа у Херцеговини. —

Изнад варошице Благаја издиже се на једном брежуљку град херцега Шћепана, којег су зидине још и данас добро сачуване. У Благају испод једне велике усправне пећине извире речица Буна. Од Бијелог поља на изнад Мостара — свега око 5 сати хода — пружа се висока планина *Вележа*, која је тако висока, да у сред лета има на њој снега. На овој планини има прилично шуме, у којој има разних зверова као: вукова, лисица, медведа, па и зецова и т. д.

Источно иза Вележа а 6 сати далеко од Мостара лежи предео *невесињски* или као што се говори само „*Невесиње*.“ О томе ћемо говорити други пут.

ПОШТУЈ УРЕДБЕ, КОЈЕ СИ САМ ЗАВЕО!

(Три причине из школског живота.)

I.

Ученици су се већ искупили и школа је отпочета. Учитељ после неког разјашнења писаше на школској табли задаћу а ученици назеше. У један мах прекиде тишину неко цикање и загушљиво церекање. Шта је то? запита учитељ. Пера ме је уштиную, беше одговор ученика Јована. Учитељ испитавши узроке и постанак овог несташлука, који је нарушио тишину и пажњу осталих другова, казни праве кривце а остале посаветује: „*да ученици ваља да се међу собом слажу и љубе као браћа, а сваку свађу и непристојно владање да избегавају и да га се клоне.*“

Школа је свршена. У школском дворишту сустрете се учитељ са својим једним другом. Без и речи погледавши се мрким погледима пројурише један поред другог. Мали Перица стајаше на страни и посматраше овај не мили приказ, те одјури кући тресући зачуђено главом. Али у скакутању певуцаше песмицу која се после сваке врте завршиваше рефреном: „*учитељу, учитељу, поштуј уредбе, које си сам завео!*“

I I.

Беше лепо, летње јутро. Предавање је већ отпочето, али школска врата још никако да мирују. Неколико девојчица закасниле, те се кришом увлаче у школу. Учитељици се већ досади прекидање наставе, те започе предикку о „тачности полазења школе“ завршивши законом: „ваља не ученице долазе на време у школу.“

После подне је. Прошло је већ пет минута, од како је последња ученица прекорачила праг школски. Али где је учитељица? У живом разговору са познатим беспосличарима претресаше најновије вести са поља „дневне сеоске политике“ и не сећајући се да она имаде својих дужности и обвеза, које тачно и савесно ваља испунити. У један пут откуца са црквене куле сат. Ах, боже мој! та већ четврт на три, уздану учено створење одјуривши у школу као без душе. Али кад је прекорачила школски праг, опази на лицу својих ученица неко весело смешење и тихо шуптање правила: „Држи се закона, ког си сама створила!“

III.

Школски управитељ даде приковати над школским вратима крупним словима написану објаву, која је гласила: „Умољавају се п. т. дечији родитељи и остали посетиоци, да учитељству за време наставе не досађују и непрекидају их у предавању; а учитељству се свако прекидање наставе забрањује.“

Разредни учитељ предаваше у школи својим ученицима. На један мах закврче школска врата и ученик из разреда управитељева предаде разредном учитељу позивницу, којом се сазива месечна учитељска конференција. Спољашност позивнице и време, у ком се она разноси, пробуди сумњу у разредног учитеља, да је г. управитељ исту у школи писао. Хм, хм, рече учитељ, кад је мали доносач својим одговором дојеста потврдио пробуђену сумњу, да је позивница у време наставе писана. Тада опет настави своје предавање даље.

Конференција је. Када се разни поднесци решише и дневни се ред исцрпио, казиваше школски управитељ у записник своју опаску на понашање разреднога учитеља. „Учитељ Н. огрешио се јако о правила уредности и пристојности, јер је своје име на званичној позивници оловком потписао и то тако, да се једва и прочитати може.“

Учитељу прекише, те прекорачи грозну субординацију повикавши своје управитељу: „Држи се закона, ког си сам створио!“

Шта? Зар хоће петлићи пре петла да закукурече? Зар тако дакле стоје ствари?

Увређен и понижен у своје уображеном достојанству поднесе управитељ пријаву претпоостављеној школској власти противу свога млађега садруга. Али ни разредни учитељ не остаде на миру, него и сам оптужи управитеља. Па какав беше завршетак овој немилкој и врло честој тужној песми?

Неуредност и недоследност управитеља осветила се овом приликом на њему самом; али је уједно овај немилко појав изазвао потребу, да школске власти у интересу наставе и подмладка поопштрише ономену: „Учи-

тељство се строго опомиње, да под личнош одговорношћу савесно и марљиво извршује своје прописане дужности!“

По немачком саопштио :

И. Рад.

ОКРУЖНИЦА УЧИТЕЉСТВУ У ХРВАТскоЈ.

(Свршетак.)

А што се тиче школске обћине, која школу уздржава; обитељи, које су своју децу учитељу повериле: тај барем одношај имао би свакому бити лако разумљив и јасан. Па ипак и ту многи учитељ стоји на посве криву гледишту. Крепошћу умнога супериоритета и крепошћу сталишкога одличја цени гдекоји, да му се је од сеоске простоте осамити и уздићи у недостижне висине; јер то да је потребно за охрану угледа. Такову учитељу одношај напрам родитељем ученика није одношај срца, него сухонарни одношај рачуна дочим би, схваћајући право своју мисију, имао учитељ не избегавати него управо тражити сваки контакт с пуком, да се њим светује о потребах школе, да му приблђује своје онажње гледу деце, да чује његове назоре и жеље, да га исправља и поучава, гдегод и у чим год буде прилике. Нити преимућством знања, нити преимућством сталиша несмије да се ограда учитељ од оних, међу којима живи; јер овај народ има толико потреба, да учитељ мора бити не само у школи учитељем, него изван школе би рећ апостолом коли умнога и ђудореднога толи и свакога другога напредка; и то је средство, којим ће најтврђе и најтрајније основати свој углед у народу.

Противно тому раде они, којима снзити се до пука значи утонути у простачтво живота; који се неуклањају дотицају с пуком, али у пијанкама, картању, клатњи, свађама и т. д.

Небројено је пута кр. земаљска влада нагласила у својих наредбама и одлукама, колико јој је стало до добра споразумка између учитеља и службеника цркве.

Унаточ тому и кано у потврду онога кривог мњења, кано да се је новим школским законом мислило раздрети сваку свезу између школе и цркве, почели су се некоји учитељи пучки понашати тако, кано да су тај закон сматрали добро дошлом приликом, да одмазде онима, који су пријашњу власт над собом можда нерадо осећали. У ред чина потекавших очевидно из намени суставнога одпора, пркосита изазивања и посвемашње еманципације од уплива црквенога спада покушана од некојих учитеља самовољна обустава оргуљашке службе или немарно те неуредно обављање те сужбе и тамо, где учитељ зато ужива посебну награду; надаље одрицање законом одређене припомоћи свећенику при обуци у вери и непризнавање власти његове и тамо, где је он постављен местним надзорником школским. У овом посљедњем случају имао би учитељ без икакве сумње гледати у свећенику поглавара си школскога; а где то и није, тамо одношај учитеља напрама свећенику, ако се и немора помишљати кано одношај подређености, то се ипак по никоји начин несмије помишљати кано одношај опреке. -- Кано што је у најнутаријем споју религиозно-ђудореднога узгоја са наобразбом за грађански живот изражена

www.zadana.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

задаћа пучке школе у §. 1. школскога закона, тако је битно и необходимо нужно, да учитељ и свећеник у савршеном складу раде на тој задаћи.

Изданими строгими одлукама пошло је овому кр. земаљско-владному оделу за руком увести приличан ред у црквену службу учитеља и сузбити обесне задорице појединаца проти службеником цркве; ну пошто у том погледу премда ређе, али ипак још увек стижу тужбе овамо: присиљен је овај кр. земаљско-владни одел свим за равнање изјавити, да ће се до-следном строгошћу и надаље поступати проти свим оним учитељем, који се буду отимали или немарно вршили своје црквене дужности, или који се обнађу кривци зађевицам са свећенством.

X. Још је проговорити о једној великој мани, која је заразила међу пучким учитељством, а то је прекомерно пиће. Изгреди, ради којих се је морала упоробити гдешто скрајна строгост дисциплинарнога поступка, великим су делом управо у такову стању почињени; и што је још жалосније: и сама мерила за просуђивање моралне ругобе те страсти многим је већ тако повестало, да су кривњу своју тим стањем испричати кушали. Истина је, да учитељ на селу гдешто већ у таковој атмосфери живи: ни други, вели се нису бољи од њега. Али то учитеља испричати неможе. У таквих околностих није он својим положајем и звањем пућен, да nebude само гори од других, него да се моралним достојанством над друге подигне. У земљи, у којој живимо, доста је разлога и повода учитељу бити проповедником умерености, место да је жалостним примером. онога, што је тому противно.

Учитељ пићу одан сам се је одсудио; пак ако је до сада доста њих ту ружну страст платило губитком штовања и губитком својих службених места: ни у напредак такви неће овде наћи блажијега суда.

Ово је résumé дисциплинарнога уредовања код овога кр. земаљско-владнога одела у времену од једва годину дана. Од свих овде наведених случајева нема ниједнога, ради којег се у то време неби била морала упоравити, прама нарави и околности кривље, која год, била блажија, била строжија па и најстрожија дисциплинарна казан од оних, што су прописане законом. А сврха овој објави јест та, да се отворено и неналичено предочи морално стање учитељства пучкога у овој земљи; да се зна, у чем се највише греши, и да nebude места сумњи о том, да је кр. земаљској влади то све добро знано, а још мање о њезиној тврдој одлуци: лечити по потреби и најрадикалнијими средствима те моралне ране у сталишу, позвану да врши толи важну задаћу у народу

Криво би било с друге стране непризнати, да је на срећу по свето дело народнога узгоја, велик дио пучког учитељства од тих мана чист и да напрама немарником и нередњаком стоји јака фаланга учитеља, који својему звању одговарају у сваком обзиру. На те се и обраћа овај кр. земаљско-владни одел с подпуним поуздањем позивајућ их, да за поправак својих заблудивших другова уложе сву моћ добра примера и пријатељских опомена, где год им се пружи прилика.

А обраћа се и на предстојнике политички области и кр. надзорнике за пучке школе, да будним оком прате владање пучких учитеља, те да ову кр. земаљску владу подиомажу у држању реда, оштро пазећ, да

ниједан случај занемаривања службених дужности или моралне заблуде неостане пропуштен без опомене, укора и по околностих пријаве овому земаљско-владному оделу за још строжију казан.

У Загребу дана 19. Јануара 1883.

Пејачевић.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Законски предлог о средњим школама у Угарској.*) Као што смо јавили у прошлом броју почела је у угарском сабору генерална дебата о том закону 21. фебр. и трајала је непрекидно пуне две недеље. Силни се говорници изређаше и за и против. У четвртак 3. марта држао је сјајну беседу и уздински посланик др Михаило Полит, у којој је нагласио противу народности наперену тенденцију тог закона. Срећа и напредак Угарске захтевају, да сви њени народи у љубави живе и да се у духу своје народности развијају. Али овај закон хоће, да свој култури у овој земљи удари тип мађарски, али то је веома погрешно и време ће показати, да се неће дати извести. У суботу 5. марта било је гласање, при ком је, као што се могло очекивати, владин законски предлог примљен за основ специјалне дебате, која ће почети после ускршњих ферија и из које ће, надати се, тај закон знатно промењен изаћи.

(*Епархијски школски одбор темишварске дијецезе*) управио је из своје седнице од 27. јан. на предлог самог високопреосвећеног господина дијецезана Ђорђа Бранковића позив свима подручним црквено школским општинама, да се имају за своје школе претплатити на „Школски лист.“ (Мило нам је да сл. енарх. шк. одбор у Темишвару са својим г. епископом, а некадашњим заслужним управитељем учитељске школе у Сомбору на тај начин признаје наш труд око овог листа. У.)

(*Сарајево.*) Земаљска влада тражи подузетника за градење православног богословског семеништа, пошто се тај завод налази привремено у приватној згради. Нова та зграда подићи ће се у Рељеву, где је преосвећени г. митрополит Сава поклонио за ту цел своје сопствено земљиште око 12 јутара велико. Рељево лежи крај реке Босне и удаљено је од Сарајева сахат на колима. Г. барон Николић, цивилни адлатус земаљске владе, поклонио је 5000 ф., да се уз нову богословску зграду подигне и црквица.

(*Будапешта.*) Друга општа земаљска учитељска скупштина биће по министарској наредби у августу месецу у Пешти. — Овога лета држаће се у 13 места продужни течајеви за учење мађарског језика; лане их је било у 12 места, а ове године придлази још и Чаковац у Међумурју.

(*Загреб.*) Овогодишњим поджупанијским састанцима задала је влада ово расправно питање: „Да ли се је читанка за други разред досадашњом порабом у пучких школах показала сходном и практичном; и у колико не, нека се назначи, што и како би се имало у њој промјенити.“ Изреком се додаје у дотичној наредби, да се то питање има претресивати с искључиво дидактичкога гледишта те се неће смети расправа на ништо друго (? У.) протезати.

(Из Ст. Вечеја) пишу „Српском Колу,“ да је тамошња „Просветна задруга Српкиња“ у децембру 1881. г. отворила школу за рад, у којој одраслије српске девојчице уче да кроју и шију на шиваћој машини женско одело и разно рубље. Учитељица је једна вешта шваља, којој задруга плаћа 350 ф. годишње. Лањске је године било, а и сада су у задружној школи 10 девојчица.

(Приправници и приправнице у Бачкој.) У жупанији Бачкој постоје сада три приправничка завода и то: а) србска вероисповедна учитељска школа у Сомбору основана 1812 године; б) државна мушка учитељска школа у Баји основана 1870.; и в) државна школа за учитељице у Суботици основана 1871. — Прошле 188 $\frac{1}{2}$. школске године у Сомборској учитељској школи било је 56 приправника и 66 приправница, свега 122 ученика. Ови су били православне вере и Србч (само је један био Бугарин); у бајској учитељској школи било је у сва три разреда 62 приправника, од којих 28 Мађара, 28 Немаца, 1 Србин и 5 Буњеваца, а по вери било је 44 римљана, 1 православни, 3 лутерана 4 калвина и 10 израиљаца. — У Суботичкој женској препарандији било је у сва три разреда 77 ученица, од којих 54 Мађарице, 11 Немица, 1 Романка, 2 Словачкиње, 6 Српкиња и 3 Буњевке; ове су по вери биле 48 римкиње, 2 унијаткиње, 5 православних, 2 калвинке и 20 израиљкиња.

(Гимназије и реалке у Аустрији.) У Аустрији има сада 166 гимназија, од којих су по наставном језику 95 немачке, 34 чешке, 21 пољска, 4 талијанске, 1 руска, 4 српско-хрватске и 7 мешовите. Све те гимназије полази 54.150 ученика. У самој Чешкој има 30 чешких гимназија са 10.743 и 22 немачке гимназије са 6227 ученика. Реалака има у Аустрији свега 87, и то 18 нижих и 69 виших реалака, а наставни је језик у 61 реалци немачки, у 16 чешки, у 5 руски, у 4 талијански и у 1 српско-хрватски. Број ученика у свима реалкама износи 16.285.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

6. *Књига за школу и народ свеска девета. Почетнице природних наука. Физиологија од М. Форстера проф. на универзитету Кембриџ. Превео Др. Лаза Пацу, шеф општинских лекара у Београду. Са сликама. Нови Сад издање штампарије А. Пајевића 1883. 8° с. 141. Цена 60 новч.*

Ваљана књига, која заслужује да се најбоље препоручи. Она не обухвата управо целу физиологију, него само један део исте, наиме кретање, хранење и дисање. Штета што писац није обрадио још и науку о чулима, која би била за учитеље најинтересантнија. Превод је врло добар.

7. *Свако је своје среће ковач. Приповетке за децу од Ф. Хофмана. Превео Тихомир Остојић. Панчево. Наклада књижаре браће Јовановића. 8° с. 125. Цена 40 нов.*

Поред свега тога, што у последње време и немачка критика почиње да подиже глас против Хофманових приповедака осуђујући их нарочито са педагошког гледишта, ипак смо мњења, да Хофман заузима у немачкој књижевности угледно место међу писцима за омладину. Његове приповетке радо преводе и на друге језике. Биће их пет шест, које су

преведене и на српски. Хофман уме врло да занима младе умове, ма да ће развијенији читалац одмах да позна, да му је писање одвише вашарско, уз то је доста космополита, па није чудо, што се допада омладини свију народа. Кратак садржај горње приповетке је ово: Млад рудар, који већ не може да гледа јад и сиротињу, с којом му се бедна мати бори, оставља Европу, у којој се не цени његова снага и разум и одлази у Америку, да бољу срећу потражи, те да оданде и својима помогне. Небројене невоље и непријатељи стављају се на пут извршењу његове намере, али пошто је побожан и поштен, а срце му је пуно љубави за ближње савлада све тегобе сретно и долази до угледне среће у новоме свету. Узвишено хришћанско начело „Љуби ближњег свог као самога себе,“ које је стављено као мото приповетци, красно је у њој илустровано. Врло се лепо и живо описује у тој приповетци шарен и за наше прилике стран живот у јужној Америци и страшна величанственост ондашњих предела. Тако је горња књижица у многим погледу научна, те је с тога добро дошла нашој омладинској књижевности.

На преводу се види, да је дело почетника.

Р А З Н О.

(Српско учено друштво у Београду) изабрало је као што смо накнадно дознали на свом овогодишњем главном скупу и уредника овога листа и управитеља учитељске школе у Сомбору Николу Ђ. Вукићевића за свог дописног члана.

(Саборски одбор) сазван је за 14 март у Ср Карловце.

(Текелијин завод) За надзорника Текелијиног завода у Пешти изабран ја и потврђен г. Стеван В. Поповић, епархијски школски референт за бачку и будимску дијецезу.

(У Херцег-Новоме у Боци) склопио се одбор за подизање српске православне цркве на оном истом месту, где је пре 400 година стајала лена црква, задужбина Херцег Шћепана. Тада ју Турци разорише и од тог доба је Херцег-Нови без своје православне цркве. Да би одбор своју цел постигао обраћа се он православном свету, да му прилозима притекне у помоћ. Добровољне прилоге из наших крајева примаће драговољно и уредник „Школскога листа“ Ник. Ђ. Вукићевић и одправљаће их у Херцег-Нови на њихово одредење. (Црквено-школскога општина у Сомбору поклонила је већ на ту цел 25 фр. и уједно је закључила да се купе прилози и од појединих верних)

(Ири.) Овдашњи честити грађани наумили су да помоћу добровољних прилога начине барјак св. Саве, који ће ученици носити приликом школских свечаности. Мисао ова наша је веома повољна отзива, те се барјак већ и наручио за знамениту своту од 250 фор. Исти ће бити од двоструке беле свиле, на једној страни налази ће се лик св. Саве са крстом и штаком у руци, а на другој страни библијска слика: „Исус благосиља децу.“ Око обе ове слике биће венац златом извезен, а поред ивице и с

једне и друге стране пружаће се златом извезена грана. Барјак ће бити прекован на мотци са позлаћеним копљем а сав унаоколо биће ошшивен златном чипком са две златне кићанке. Црквена ошштина даровала је на ову цел 30 фор. Осем барјака даровала је кума госпођа Марија Неце Симоновића три траке. На првој траци биће златним словима извезено: „Српској школској деци у Иригу 1883.“ На другој познати школин мото: „Знање је светлост, знање је моћ, учите, децо, и дан и ноћ!“ А на трећој траци име кумино: „Марија Неце Симоновића.“ Освећење барјака биће свакако на „Благовести.“

(Бела Црква.) Срби занатлије у Белој Цркви приредили су на Три Јерарха забаву с игранком и позоришном прелставом у корист фонда месне српске верозаконске школе. Исти фонд износи сада 575 фор.

(Из земаљског учитељског мировинског фонда) поделило је кр. уг. министарство за богочаст и наставу Марини удовици иза Саве Опредана бив. учитеља у Срп. Чанаду годишњу потпору од 84 фор.

(Пожар у позориштима.) Г. 1882. изгорело је свега 42 позоришта већином у Америци и Енглеској. Ове године изгорело је позориште у Араду, које је било најлепше провинцијално позориште у Угарској.

НЕКРОЛОГ.

У Београду је преминуо 24. фебр. велезаслужни професор и директор београдске реалке *Милан Миловук*. Покојник је поред осталих својих врлина био велики пријатељ уметности и вештина и био је на том пољу један од најревноснијих покретача у нашем народу уопште и понаособ у српској престоници. Нека му је вечан спомен!

Петар Павловић учитељ старо-пазовачки преминуо је 26. фебруара о. г. у Сурдуку у четрдесетој години живота.

Петар Коновић отлични богослов четврте године, после дужег боловања преселио се у вечност у Сомбору код својих родитеља ноћу између 7. и 8. марта и сахрањен је уз велико саучешће 9. марта после подне. Покојник је био трудољубив, даровити и у сваком погледу ваљан и изврстан младић; учио је најпре филозофију на свеучилишту Пештанском спремајући се за гимназијског професора; затим се отао на богословске науке желећи се посветити чину свештеничком; притом је и на књижевном пољу ревностно радио. Бог му дао у рају насеље!

НОВЕ КЊИГЕ.

Пчела илустрован орган за српске пчеларе. Издаје и уређује Драгутин Посниковић. Излази у Београду један пут месечно. Цена је за годину 4 дин. или 2 фор. (Дошао нам је 1. број са ваљаним садржајем. Главни сарадник на том листу биће проф. Јов. Живановић у Карловцима.)

Срби у Угарској, њихова повесница, повластице, црква, политичко и друштвено стање. С францускога превео и поправама допунио Др. Стеван Павловић. (Превод је „Матица Српска у Н. Саду обдарила.) Први део. У Новом Саду. Издање књижаре Луке Јоцића и друга 1883. Вел. 8° с. 288. Цена 2 фор. или 4½ динара.

Учитељ у Јабуковцу. Poučna pripovielka za mladež. Slobodno pre-radio Josip Klobučar pučki učitelj i pravi član hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sбора. U Zagrebu. Nakladom hrvat. ped. književnoga sбора 1883. 8° с. 143. Стаје тврдо везана 45 н. (То је девета књига „Књиžнице за младеж,“ што ју издаје хрв. педаг. књиж. збор.)

Дела Ђуре Јакшића књига V. приповетке у Београду у краљевско-српској држ. штампарији 1883. 8° с. 254. Цена је свакој књизи динар и по.

Базар новине за моду и забаву. Излази у Београду четири пута у месецу, у два броја доноси забавне и поучне ствари, а у два само модне слике с објашњавањем. Цена је 20 динара или 10 фр. авр. годишње. Власник и одговорни уредник Јов. М. Боговић. (Она гг. учитељи и учитељице, који би се хтели пријмити скупљања претплате на „Базар,“ нека се изволе обратити ради услова „Администрацији Базара у Београду.“)

Бранко Радичевић српски песник написао Јован Живановић. У Новом Саду издање књијаре Луке Јоцића и др. 1883. 8° с. 54

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

За среске школске надзорнике у Далмацији постављени су: професор на држ. гимназији у Дубровнику Фрања Булић за задарски и бенковачки школски срез; професор на држ. гимназији у Дубровнику Антун Вучетић за спљетски школски срез и професор женске препарандије у Дубровнику Марко Тошић за дубровачки школски срез.

Пом. учитељ у Фелдварцу Александар Равајловић изабран је за учитеља у Модош. Душан Берић постављен је дефинитивно за учитеља у Делиблату.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Карлову. Плата 500 ф., стан и њива. Молбенице до 7. апр. г. Љубомиру Ковачевом председнику цркв. шк. одбора.

— Тражи се учитељ у Сомбору. Плата 700 фор. Рок 6 недеља.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

За дужност сматрам, да захвалим благородном господину Михајлу Грофу закупнику и потпредседнику мј. школ. одбора, који је благоизволео наручити за ову школу *један глобус*, а о полугодишњем испиту даровао је 11 фор. да се за сиромашне али добре ученике набаве школске потребне ствари. — На овом племенитом дару захваљујем му како у име своје тако и у име обдарене младежи, са жељом, да би се на ово и остали родољуби угледали.

У Гађишту 4. марта 1883.

Данило Калембер
народни учитељ.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Сл. уредништво „Базара“ у Београду. Досада добисмо само 8. број Вашег листа, те с тога не могосмо Вашој жељи још да одговоримо. Наш лист шаљемо. — Г. С. К. уч. у С. Бројеве од г. 1881. и 1882. стављамо Вам бесплатно на расположење, само молимо, да наредите коме овде, да их прими за Вас и експедије. „Шк. листа“ од г. 1880. нема више. — Г. Д. Г. Оно из школског живота донећемо под другим насловом. Од ступања крајине у сабор надамо се и ми бољим данима за наш народ у Хрватској. Иначе је дужност свију, а особито нас учитеља, да се на једној и другој страни старамо, да ништа не помути братску слогу. О оснивању српског клуба не знамо ништа позитивно да кажемо. За опширнија извешћа, каква би Ви у својој пустињи желели немамо на жалост времена. Што пишете о Црквеном Боку и Пакленици узели смо а: потам и проговоримо о том, кад буде згодне прилике. — Г. Лучићу Сарајево. Лист се редовно шаље и то у пакету. Можда га ко непозван прима. Видите на пошти.

Издаје и уређује : НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Витерман.